

10 års-status over 'den nye folkemusik'

Nogle betragtninger i anledning af Tønderfestivalens 10 års jubilæum

af Jens Henrik Koudal og Lars Nielsen

Folkemøder og folkekultur

Den sidste weekend i august 1984 fandt der tre »folkemøder« sted i Jylland. Flest kom der til *Ho fåremarked* vest for Varde; her anslås at have været ikke mindre end 100.000 mennesker samlet omkring gøgl og fest og ca. 1000 salgsboder. Landsbyen Ho har til daglig under 150 indbyggere. Næstflest kom der til *Tønder Folk og Jazz Festival*. Antallet kan ikke gøres præcist op, men mon ikke et sted mellem 20.000 og 40.000 mennesker i år deltog – mere eller mindre aktivt – i festlighederne. Det mindste af de tre møder fandt sted på *Ejer Bavnehøj* om søndagen, hvor 6000 mennesker var mødt op for at fejre 60-året for indvielsen af genforeningstårnet og for at høre statsminister Poul Schlüter tale. Dette møde var »nok mere folkeligt end det i mange år er oplevet nord for Kongeåen« – skrev Morgenavisen Jyllands-Posten dagen efter – »Der var repræsentanter for både kongehus, regering og Folketing, kommunale råd og den brede offentlighed«.

De tre begivenheder er meget forskellige. De har imidlertid et fælles træk, der er tidstypisk her i begyndelsen af 80'erne: En søgen efter traditionen og den historiske kontinuitet. Samme dag, som Jyllands-Posten indeholdt reportagen om *Ho fåremarked*, trykte bladet en helsides kronik af historikeren Erik Kjersgaard om de danske markeders tusindårige historie.

Markeder og markedsløjer har fået en god klang her i de karnevalshungrende 80'ere, og Kjersgaard begrundede, at dette kulturfænomen burde indgå i »et seriøst museum« som Den Gamle By i Århus – under Århus Festuge. *Ho fåremarked* er en gammel traditionsrig foreteelse, men har nu helt skiftet karakter, idet fårene stort set er forsvundet og erstattet af en blanding af gøglermarked og byfest – uden by! I Tønder er musikken i centrum i fire festlige dage – folkemusik, »folks egen musik«, men spillet af halv- og helprofessionelle musikere. Og på Ejer Bavnehøj var kulturarven og den historiske sammenhæng i kulturudviklingen hovedtemaet for statsministerens tale. Talen var krydret med citater fra den folkelige danske sang, og i mødet indgik iflg. avisreferater underholdning i form af »fællessang, opera-solosang, folkedans og gymnastikopvisning«. Schlüter sagde, at den tusindårige danske kulturarv kom til udtryk gennem kendskabet til Danmarks historie, sproget, sangen og skolen, og han betonede, at det ikke var finkulturen, han talte om. Mærkelig nok gav han ingen konkrete eksempler på den folkekultur, han indirekte påstod at støtte; derimod sagde han om det folkelige arbejde blandt børn og unge: »Det er i orden, at de også møder nutidens musik og tekster. ... Men det er helt nødvendigt, at de stifter bekendtskab med Carl Nielsen og Hart-

mann, med Tom Kristensen, Johs. V. Jensen, Grundtvig, Brorson og Kingo.« (Cit. efter Jyllands-Posten 27/8).

Kulturarven kan forstås på mange måder og forvaltes på mange måder. Tønder-festivalens 10 års jubilæum i 1984 er en anledning til at gøre status over, hvordan den gamle og den nye folkemusik forvaltes her.

Tønder-festivalens udvikling

Tønder-festivalen voksede for en halv snes år siden ud af den årlige byfest og fandt i 1980 fastere økonomiske rammer gennem Tønder Festival Fond, et tilskud fra kommunen og en under-skudsgaranti fra Musikrådet. Derved blev det også muligt at ansætte viseklubbens formand Carsten Panduro fuldtids som festivalarrangør, og han havde i år hjælp af 420 frivillige. Festivalen har stille og roligt vokset sig større og større. I år medvirkede næsten 300 professionelle musikere på de syv scener (to telte og fem indendørs sale) og på værtshusene m.m., men desuden tager en del amatører selv instrumenter med. Budgettet rundede i år de 2,6 mill. kr.

Festivalen er internationalt kendt og respekteret for sin musikalske kvalitet, for sin særlige intime stemning (der bl.a. skyldes at Tønder by er en ideel ramme) og for sin fremragende organisering. Den ligeledes internationalt kendte folkfestival i Edinburg løb

netop i år ind i store økonomiske og organisatoriske problemer. I Tønder har den økonomiske ordning sikret, at man har undgået at komme i lommen på private sponsorer (eet af problemerne i Edinburg), og Tønder-festivallen blev i år afviklet med en publikumstilstrømning så stor som aldrig før i den sædvanlige hyggelige stil uden hundepatruljer og pigtråd. Der er grund til at sige tillykke!

Årets festival

Tønder-festivallen er kendt for at bringe nye musikere til Danmark. Dem var der ikke mange af i år, for arrangørerne havde i anledning af jubilæet valgt at lade festivallen få et lidt tilbage-skuende præg. Derfor kunne publikum først og fremmest høre et udvalg af de gode navne, som har præget festivallen de sidste 10 år. Og det er gode navne, faktisk mange af de bedste musikere i »den nye folkemusik« de sidste 10–20 år.

Festivallen spiller på flere strenge: Man kunne høre grupper og enkeltpersoner med *arrangementer af traditionelt materiale* lige fra veteranerne »The Dubliners« til concertina virtuosen Alistair Anderson. Man kunne høre *vise-sangere* som Poul Dissing eller den engelske Allan Taylor med de store melodiske kvaliteter. Der var desuden *folk rock*, som den unge skotske gruppe »Run Rig«, og lidt mere *kabaretagtige underholdningsgrupper* med sære navne som »The Fabulous Salami Brothers«. Og der var plads til musik, der falder *uden for disse rubriceringer*, som vokalgruppen »Drinkers Drouth« eller eneren Holly Near.

Ved siden af de egentlige koncerter var der igen i år arrangeret musik på

værtshuse, på torvet og i gaderne. De danselystne blev tilgodeset med bl.a. et folkrock-arrangement. Der var et musikalsk og visuelt show, »Balladen om hvalen«, ved gruppen Kontraband. Der var »Singers Afternoon« i Vise-møllen en enkelt eftermiddag og workshop omkring et enkelt instrument (i år »Fiddle Style«) søndag formiddag. Den sidste har de tidligere år haft et pædagogisk aspekt, idet musikerne har fortalt om og demonstreret forskellige spille-måder på deres instrument; men i år var det blevet til ren koncert uden det formidlende aspekt og uden dialog med publikum. En upretentiøs og afslappet koncert, ganske vist, med megen god musik – men måske er det alligevel typisk for festivallens generelle udvikling?

Afslutningskoncerten søndag aften i det store telt har altid været stjernepræget. I år var ideen at lade ikke mindre end en snes af festivallens hovednavne medvirke i en mindekoncert for Woody Guthrie og præget af hans sange. Som koncert betragtet var det ikke ubetinget nogen succes: Formen var lidt for fastlåst, de enkelte musikere skiftede for hurtigt, og det musikalske lydbillede blev lidt for ens, fordi en håndfuld musikere var sat til at være (næsten) gennemgående backinggruppe. Resultatet blev, at næsten ingen af de mange gode musikere fik vist deres bedste, bl.a. fordi den personlige stil blev udvisket. Typisk nok virkede det faktisk bedst, når Ian MacKintosh sang et nummer alene med sin banjo på sin sædvanlige, lavmælte og intense måde.

Tich Richardson (tv.) og Aly Bain fra Boys of the Lough spiller sammen med John Sheahan fra Dubliners (th.) under søndagens workshop om »fiddle style« – en kombination, der aldrig vil opstå igen, for Richardson omkom ved en trafikulykke kort efter Tønder festivallen. (Foto: Jens Henrik Koudal).

Den hektiske stjerneparade er muligvis velegnet til et TV-program og til en pladeoptagelse – begge dele foregik nemlig samtidig – men for koncertpublikummet var det altså ikke helt tilfredsstillende. Og forhåbentlig ikke typisk for festivallens udvikling de kommende år.

Nogle udviklingstendenser

Herved har vi allerede nævnt et par tendenser – som forhåbentlig *ikke* slår igennem og bliver enerådende i de kommende år: Envejskommunikation fra scenen, fokusering på stjernerne, TV- og plademediets indvirkning på koncerterne. Hvilke tendenser kan så i øvrigt spores i alt dette? Ja, geografisk er tendensen i Tønder klar, i dag som i 1975: Den engelsk-skotsk-irsk-amerikanske folkemusik udgør skal vi sige to trediedele af al musikken, og blandt den sidste trediedel dominerer kendte danske navne. (Den engelsk-irske dominans er også rent sproglig, f.eks. kaldtes dansearrangementet med to pæredanske grupper »Late Night Ceilidh«!). Her er altså god kontinuitet tilbage til folkrevivallens start for 20–30 år siden. Også afslutningskoncerten til minde om Woody Guthrie, som flere af de medvirkende har kendt personligt, er udtryk for, at man gerne vil betone denne »den nye folkemusiks« egen tradition. Indenfor disse rammer har festivalen afspejlet en væsentlig udviklingslinje og har været med til at bringe også nyere folkrock bands til Danmark. Sidste år og i år var det f.eks. den markante gælisksprogede gruppe *Run Rig*, der forener uopslidelige kvaliteter i den skotske folkemusiks syngemåde og melodik med en rockpræget rytme og synthesizerlyd. Det er forståeligt, at denne

Run Rig – »forener uopslidelige kvaliteter i den skotske folkemusiks syngemåde og melodik med en rockpræget rytme og synthesizerlyd.« (Foto: Jens Henrik Koudal).

kombination appellerer bredt til publikum både musikalsk, alders- og kønsmæssigt. Til gengæld er der andre tendenser, som Tønder-festivalen har haft svært ved at opfange. Den angelsaksiske folkemusik er jo ikke mere så dominerende i Vesteuropa, som for 15 år siden. Der er vokset en nationalt funderet folkemusikbevægelse frem i mange vesteuropæiske lande, men når det gælder Frankrig, Tyskland og Norden (ikke at forglemme: Grønland!), så er den kun i ret ringe omfang blevet afspejlet i Tønder. I år var den glimrende, underfundigt-samfundskritiske tyske gruppe *Liederjan* undtagelsen, der bekræfter regelen.

Det faktum, at Tønderfestivalen først og fremmest afspejler den midaldrende generations folkemusikinteresse, sås direkte på mange musikeres gråsprængte hår. Det er i sig selv ikke noget problem i en genre, hvor alder altid har været en kvalitet. Men det ak-

tualiserer spørgsmålet, om en ny generation vil og kan føre 60ernes og 70ernes folkerevival videre på scenen. John Sheahan fra Dubliners havde taget sin harpespillende datter med på scenen ved søndag eftermiddags ceilidh. Hans generation ville jo på et tidspunkt »uddø«, så det gjaldt om at oplære en ny, sagde han under publikums bifald. Og Tom Luke spillede på det officielle program sammen med sin søn. Men at kendte musikeres børn oplæres i samme musikgenre er vist almindeligt i alle genrer; så enkelt løses ikke et problem, der bunder i folkrevivallens særlige tilknytning til middelklasseungdommen i 1960'erne.

Publikum synes at være ganske lige-
ligt kønsmæssigt fordelt i Tønder, og man ser også en del helt unge, især dog vist til folkrock'en. Derimod kan det undre, at mere end 90% af musikkerne er mænd. Det afspejler formodentlig, at de kvindelige folkemusikere generelt

er knap så professionaliserede, dels at mange kvinders store styrke i det rent sanglige åbenbart ikke har så gode kår på denne festival. De to kvinder blandt festivallens hovednavne, Odetta og Holly Near, er typisk nok først og fremmest sangere.

De tendenser til, at synthesizeren vinder indpas i den nye folkemusik, som vi har set de senere år, kunne man som nævnt høre hos *Run Rig*, hvor instrumentet enten brugtes til at efterligne traditionelle instrumenter (sækkepipe) eller brugtes klangligt stemningsskabende som baggrundslyd. Også *Liederjan* havde en synthesizer med, men den var knap nok integreret i gruppens repertoire, og brugtes vist kun i en parodi på Helmuth Kohls regeringstilrædelseserklæring. Men ellers domineres Tønderfestivalen og hovedparten af »den nye folkemusik« af de »gamle« akustiske og elektriske instrumenter. Synthesizeren synes stadig ikke at have fundet en selvstændig rolle i denne musik.

The greatest ceilidhband you ever saw?

I anledning af 10 års jubilæet udgav Tønder Festival fond lige før festivallen en grammofonplade (Millstream Records 1001). Musikken er hentet fra en ceilidh der fandt sted i telt 2 i 1981. Ideen med at udgive en festivalplade er oplagt. Ingen anden måde kan fastholde musik og stemning og det er jo det en festival handler om. Men spørgsmålet var så hvilken optagelse fra hvilken festival der skulle foretages.

En typisk begivenhed på Tønder Festivalen er ceilidh'en. En ceilidh er i denne sammenhæng at sammenligne med en jamsession som det kendes fra jazz. En række musikere sætter sig sam-

men og spiller de fælles ting de kan i vekslende kombinationer.

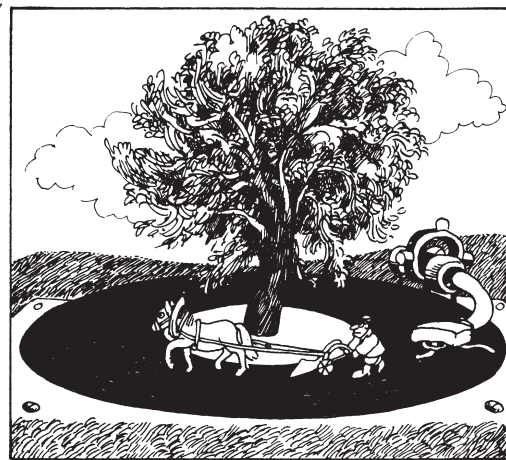
Som man kan se af navnet er det en skotsk/irsk foreteelse og det har da også været skotter, englændere og irere der alle år har præget ceilidh'erne. Men i modsætning til normale koncerter ved man aldrig rigtig hvad der kommer ud af en ceilidh. Der er ikke et fast repertoire og det indbyrdes sammenspil kan ikke hænges op på en rutine. Det betyder at musikernes oplagthed eller mangel på samme spiller en afgørende rolle for det færdige resultat.

Ceilidh'erne har alle været meget fine oplevelser. Fine stemningsmæssige og fine musikalsk og derfor er det ikke mærkeligt at det blev en ceilidhoptagelse der kom på pladen.

Vi husker at man i 1981 så frem til søndag eftermiddag med spænding. Der var lagt op til en ceilidh der kunne blive årets begivenhed. Det skyldtes at der var samlet en lang række af de bedste musikere, The Dubliners, Andy Irvine, Dick Gaughan, Dougie McLean, Alistair Anderson, Ian MacKintosh som kernen. Det dansk/irske McEwans Export som gennemgående gruppe og Emmanuelle Parisielle, Tom Luke, Hans Jørgen Christensen, Jens E. Hansen som »gæstespillere«. Alistair Anderson ledede forestillingen der kom til at vare 4 timer.

Af de fire timer er der valgt 13 numre. Numre hvor alle spiller, numre der begynder solo eller som duo og som udvikles hen ad vejen. Kombinationer på kryds og tværs af normale gruppeinddelinger.

Alle der var tilstede i 1981 kan huske suset når det store orkester spillede. Akustisk folkemusik bliver aldrig en fysisk realitet der rammer kroppen som

Originaloptagelse?

rockmusikken gør men det var tæt på denne eftermiddag. Når vi hører optagelserne med det store orkester kan vi genkalde os oplevelsen, men man lytter anderledes til en plade end til en koncert og derfor er man nu tilbøjelig til at høre de unøjagtigheder, der selvfølgelig er, når så mange spiller den samme melodi. Det er jo typisk for netop folkemusik, og en kvalitet ved den, at det er tilladt at sætte sit præg på melodierne og selv om alle kendte og spillede samme melodi er det tydeligt at høre at der er varianter imellem. Det betyder ikke at det er dårligt men man skal være opmærksom på forskellen på at sidde i et telt med 1000 andre og så at sidde i sin stue foran højttalerne.

Pladen har sin helt klare styrke i de mindre grupperinger. Musikalsk fordi de er bedre optaget og fordi musikerne bedre kunne overskue de mindre sammenhænge og deres egne roller i dem. Men det der måske gør denne plade

mest værdifuld er at der på ceildh'en opstod nogle kombinationer af musikere som måske aldrig tidligere eller aldrig senere opstår igen. Som eksempler kan nævnes et medley af Shetland Tunes spillet af Alistair Anderson og Dick Gaughan eller »Freedom come all ye« spillet af Dick Gaughan, Alistair Anderson, Barney McKenna og John Sheahan.

Noget kunne tyde på at denne plade har givet Festivalfondens blod på tanden. I år optog man den afsluttende Woody Guthrie mindekoncert med henblik på pladeproduktion. Men vi synes der er grund til at minde om dobbeltheden i at overføre en livekoncert til vinyl. Oplevelsen i teltet er så meget præget af stemningen, både den indre og den ydre, at man ikke stiller de samme krav til musikalsk perfektionisme som man gør når man lytter hjemme med hovedtelefoner. Det betyder at man skal lytte meget kritisk før man udgiver en »god« koncert på plade, hvis der altså ikke er »historiske« værdier på optagelsen eller hvis man vil nøjes med at satse på dem der var til stede og derfor kan lægge den erindrede oplevelse oveni pladen.

Hvad betyder festivalerne for det danske folkemusikmiljø?

Det har været hævdet at folkemusikkens krise i Danmark bl.a. skyldes at festivalerne tapper kræfterne fra de lokale miljøer. At publikum får nok på festivalerne, at de dér får den bedste vare og derfor ikke gider høre danske grupper spille irsk og skotsk, at festivalerne skal have så store tilskud at der ikke er penge tilbage til det lokale arbejde osv.

Når eller hvis man snakker om krise

skal man gøre sig klart at den krise der har været tale om gælder den del af miljøet der foregår på scenerne. Klubber rundt om i landet har haft svært ved at få enderne til at mødes, entreindtægter i forhold til musikerlønninger og manglende publikumstilstrømning til de gratis arrangementer med lokale musikere. Men det handler altså om den musik der kun skal lyttes til. De lokale spille-miljøer som for nogle år siden oplevede et stort boom lever i bedste velgående. Nogle er faldet fra men mange er blevet og interessen er blevet mere kvalificeret. Det har aldrig haft Tønderfestivalens interesse at vise denne del af den danske folkemusik. Måske fordi kvaliteten har været svingende og repertoiret begrænset men sådanne børnesygdomme er man mange steder kommet over. Det undrer af og til udenlandske musikere at de på en dansk festival ikke kan høre særlig meget af den traditionelle danske folkemusik.

Men hvis man endelig skal snakke om krise er det efter vores mening på det musikalske område den findes. Der sker for få eksperimenter med dansk folkemusik som udgangspunkt. Der er ikke megen nysgerrighed og kreativitet i denne del af miljøet. Mens rockmiljøet undergår forandringer hele tiden er der ikke i folkemusikken en ungdomsgruppe der bryder normer og skaber nye veje. I virkeligheden er det måske en ny generation der mangles. De »gamle« musikere har lavet de eksperimenter de skal og er faldet til ro med en musikalsk stil der passer dem, men ingen går videre.

Og her er det så at festivalerne kommer ind i billedet. I de angelsaksiske lande er det som om udviklingen går lidt hurtigere og med lidt større indfly-

delse fra rock og andre genrer. Det er festivalernes opgave at præsentere de nye tendenser her i landet, dels fordi festivalerne har et budget der kan bære det og dels fordi festivalerne har råd til at have fingeren på pulsen i højere grad end den enkelte klub eller manager. Og derfor har Alan Klitgaard ret når han i åbningstalen i Tønder sagde at uden festivaler ville krisen for alvor tage fart i dansk folkemusik. Hvis ikke musikere et par gange om året kunne få et musikalsk vitamintilskud i form af nye måder at gribe musikken an på, i form af musikalske udfordringer og i form af møder med spændende personligheder ville det givetvis stå sløjere til end tilfældet er.

Men for publikum der på festivalerne oplever den samme spændende musik er det måske lidt uforståeligt at der ikke sker en større udvikling på den hjemlige scene. På en måde kan det påstås at festivalerne derfor er skyld i publikumskrisen. Men det er nok rigtigere at sige at det er musikernes manglende lyst til fornyelse og eksperimenter der er den egentlige årsag. Forudsigeligheden er for stor og derfor gider publikum ikke komme.

Rødderne, bredden – og kulturarven

En festival som den i Tønder viser, hvilken uudtømmelig inspirationskilde den traditionelle folkemusik er. Festivalen fremviser en elite blandt de halv- og helprofessionelle musikere, der har genoplivet og viderebearbejdet denne musik. Hovedtendensen gennem de sidste 10–15 år har vel været, at disse musikere har bearbejdet det traditionelle materiale stadig mere raffineret, og mange af dem har nu skabt deres egen personlige stil, hvor tekster og

musik ofte er nyskrevne. Den evige snak (i programmer og ved annonceringer) om, at den og den folkekunstner er »en stor personlighed« og har »en meget personlig sceneoptræden« eller er »et meget varmt menneske på scenen«, denne snak er et led i kunstnerauraen på folkescenen. Alt dette er en naturlig udvikling for professionelle musikere, og det er godt, at der findes festivaller og koncerter, hvor man kan høre og lade sig inspirere af denne elite.

For både publikum, musikere og festivalarrangører er det imidlertid vigtigt ikke at glemme, at folkemusik er et meget bredere begreb. Og denne bredde burde faktisk afspejles på en festival som den i Tønder. Vi har nævnt, hvordan der i mange lande sker en fornyet beskæftigelse med den nationale folkemusiktradition på mange planer. Det faktum, at mange flere amatører i dag selv spiller folkemusik, burde ligeledes kunne ses i Tønder. Og sidst, men ikke mindst: Hvor er den levende tradi-

tion – hvor er rødderne? Rent praktisk burde amatørerne have bedre muligheder for at optræde ved åbne visearrangementer og spille sammen i mindre lokaliteter. Repertoiremæssigt burde det danske indslag være langt bredere – og hvorfor ikke også lokalt funderet? En veloplagt konferencier Alex Campbell opridsede problemet, da han ved »Singers Afternoon« introducerede »Knud from Tønder«: »That's remarkable! This is a big festival in Tønder and he is the only guy from Tønder.« Hvorefter Knud sang en vise på engelsk! Sønderjylland har mange fremragende traditionelle sangere og adskillige spillemænd. For nylig er der udkommet en bog med tilhørende kassettebånd med omtaler af 11 sangere og med gengivelse af deres sange – men ikke en eneste af dem kan man høre på festivalen (Kirsten Sass Bak m.fl.: *Æ har høør. Sønderjyder synger*; anmeldt i dette nr. af Modspil). Og med den store rolle, fællessang har spillet i Sønderjylland,

kunne man vente, at den kunne finde en naturlig plads i festivalsammenhæng. Det behøvede jo ikke at være nationalistiske fædrelandssange. Men det danske indslag skulle selvfølgelig være geografisk bredere, både blandt traditionens repræsentanter og blandt revivalisterne. Det er fint, at Tønderfestivalen henter en dygtig ungarsk gruppe til landet som den drejelirespillende Robert Mandel og hans East European Folk Group – men hvorfor ikke invitere de danske musikere, der i årevis har arbejdet med at spille gammel dansk folkemusik på drejelire? Hvorfor ikke i højere grad invitere nogle af de andre spillemandsgrupper, der arbejder med bestemte instrumenter eller en bestemt slags musik eller som blot fører traditionen videre den dag i dag? Hvorfor ikke få den nye grønlandske folkemusikbevægelse repræsenteret og dens kilder? Hvorfor ikke invitere nogle traditionelle gårdsangere eller gademusikanter – det er hver især jo ved at få aktualitet igen her under krisen? Hvorfor ikke invitere nogle færingere til at demonstrere deres balladesangdens eller nogle af de danske grupper, der i årevis har arbejdet med ballader og andre traditionelle sange? Véd Tønderfestivalens publikum, at Danmark har en enestående mængde folkeviser fra middelalderen, som ikke står tilbage for noget europæisk land, heller ikke England og Skotland, og hvoraf mange har været sunget i levende tradition næsten til vort århundrede?

Folkemusik handler både om løbende fornyelse og om tradition og kulturarv. Er det kun Schlüter og kommercialismen omkring Ho færemarked, der må forvalte kulturarven?

Musik og sang i Tønders gader under festivalen. (Foto: Jens Henrik Koudal).